

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Паспартинская средняя общеобразовательная школа им. А.Г. Калкина»

Рассмотрено на заседании МО учителей начальных классов Протокол № 1 от «26» 08. 2022 г. Руководитель МО <u>М.И. Кадранова</u> В.И.	Согласовано: Заместитель директора по УВР <u>Л.В. Уханова</u> «26» 08.2022 г.	Утверждаю: Директор школы <u>А.В. Байжигитов</u> Приказ № 1 от «27» 08.2022 г. Протокол № 1 педагогического совета
---	--	---

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
по алтайскому языку
(родной (алтайский) язык)
для 4 класса

Срок реализации программы: 2022-2023 учебный год

Составитель программы:
учитель начальных классов
Кокпоева Раиса Исаковна

с. Паспарта, 2022 г.
Жаргамал сӧс

Алтай тилле 4-чи класста иштеер программа муниципал бюджет үредү тözөмөл "Улаганнын баштамы уредулу школынын" баштамы класстардын текши үредүлик программазына ла К.К.Пиянтинованын, Н.Б.Тайборинанын "Алтай тилле иштеер программалар" (1-4 класстар) деп программазына тайанып тургузылган. (Горно - Алтайск, 2012j)

Тузаланар бичиктер:

1. Үредү бичик. "Алтай тил" 4 класс. Тургузаачылары: А.В.Белякова, К.К.Пиянтинова. Горно- Алтайск, 2016 j.
2. "Алтай тилле иштеер программалар" (1-4 класстар) К.К.Пиянтинованын, Н.Б.Тайборинанын Горно- Алтайск, 2012 j.

Программа «Алтай тил» деп предметтин аргаларыла «Филология» ууламжынын үредүлү тös задачаларын бүдүрерине ууландырылган. Программада алтай тилди систематический курсынын тургузылган аайы:

- тилдин системазы (лингвистика билгирлердин тözөлгөзи): лексика, эрмек-куучыннын табыштары ла орфоэпия, графика, (сөстин бүдүми (морфемика), грамматика (морфология ла синтаксис);
- чын бичири ле токтой түжер темдектер (пунктуация);
- эрмек-куучынды таскадары.

Баштамы школдын алдында турган **тös амадулар:**

- оогош класстардын үренчиктеринин граждан ла көгүс көрүминин тözөлгөзин тözөп тындыдары;
- үренерге керектү ишти ле бойын бойы башкарып билеринин тözөлгөзин тözөөри;
- үренчиктердин көгүс санаазын өскүрери ле јакшы кылык-јанга таскадары.

Төрөл тилин баштамы шкодо үредеринин задачалары:

- үренчиктерди тил билимнин тös ондомолдорыла таныштырары ла шүүп сананарына үредип-таскадары;
- үренчиктердин коммуникатив билгирлерин: оос ло бичиир эрмек-куучынын јарандырары, диалог, монологло тузаланарына таскадары;
- јастыра јок бичиирине керектү билгирлер берери.

Тös задачалар:

- Россияда көп тилдер ле культуралар бой-бойларыла колбулу, ол ок өйдө кажы ла албатынын тили — ол онын ук албаты болгонынын тözөлгөзи деп ондомолло таныштырары;

- оос ло бичиир диалог ло монолог эрмек-куучынын јарандыраы;
- коммуникатив билгирлерин јарандыраы;уренчиктердин ич-санаазын, јакшыны, јарашты сезерине, оны баалап билерине таскадары;
- јайаан јайалталарына өзүм берери.

Ўредүнинг төс планында предметтин јери.

Муниципал бюджет ўредү төзөмөл "Паспартанын орто ўредүлү школынын" ўредүлик планы аайынча, алтай тилди ўренерине јылына 4 класста 102 час берилет, неделеде- 3 частаг.

Алтай тилди ўренгенинин ўренчиктин бойынын (личностный), метапредметный, предметти ўренгенинин турулталары.

Программа баштамы школды божодып јаткан ўренчиктер личностный, метапредметный ла предметный турулталарга јединерин јеткилдейт.

Ўренчиктин бойынын (личностный) турулталары:

1. Бойынын Төрөлиле, албатызыла, Россиянын түүкизиле оморкоор күүн-санаа таскадары; бойынын албатызын, угын билери, Россияда башка-башка ук албатыларды баалаары; эбире улуска, телекейге ачык күүндү, јакшы ла јаманды ылгап билер кижии таскадары.
2. Эбире телекей ар-буткенле, албатыларла, олордын культураларыла, кудай јаныла бирлик колбуда турганын айлаар корум таскадары.
3. Өскө албатылардын түүкизин, культуразын, оско кижинин санаа-шуултезин тооп јурерине таскадары.
4. Өзүп, кубулып јаткан телекейде (јурумде) јылыйбай, ого уренижип темигерине керекту билгирлер таскадары.
5. Уренип турган кижии эл-јоннын алдында каруулу, некелтелу деп билери ле јурумде уреду алар иштин учурын, уреду онын бойына не керектузин аайлаары, оныла башкарынары.
6. Јакшы кылык-јаннын ээжи-некелтелерин ле јурумде ончо улус тен, јайым дегенин аайлаганы аайынча, бойын бойы башкарага, бойынын кылык-јаны учун каруулу болорына таскадары.

7. Јакшыга тартылар, јакшыны баалаар, сезер куун таскадары.

8. Јаан улусла, кураа балдарла кожо нак иштер, ачынышту айалга төзөбөс, блаашту керекти тоқыналу јартап ийер билгир таскадары.

9. Ак-чек јурер, эдинер-тудунар не-немени, когус байлыкты сезер, чеберлеер куун таскадары.

Метапредметный турулгалар:

1. Уредулу иштин амадузын, задачаларын бойына алынар ла ого јединерге болушту эп-арганы таап билерине таскадары.

2. Ўредүлү ишти онын задачазын, будурер айалгазын ајарып, пландаар, шиндеер ле турултазын корор билгирлерге таскадары, болушту аргаларды талдап билери.

3. Јетируни эдеринде темдек-символдорды тузаланары.

4. Коммуникатив ле билгир аларынын задачаларын будуреринде эрмек-куучыннын эп-аргаларын ла аргаларды эрчимду тузаланары.

5. Керекту јетируни табарга, јуурга, шиндеерге, бириктире коруп, керектузин талдап, келиштире јазап, белетеерге бар аргаларды (справочниктерди) тузаланып билери.

6. Бичилген марыла, жанрыла башка тексттерди тургузылган амаду, задачалары аайынча когуске алынып кычырарына темигери; бойынын айдарга турганын эрмек-куучыннын задачазына келиштире јарт тургузар ла тексттерди оосло, бичип тургузарына таскаары.

7. Логический действиелерле тузаланып билери: тундештирери, шиндеери, бириктире корори, топ шуулте чыгарары, будум темдектери аайынча болири, не неден улам (ненин учун) болгонынын шылтагын табары, шуури, таныш ондомолдорго кожоры.

8. Диалогты откурип ле куучындажып турган кижини угуп билери.

9. Текши амаду тургузып ла ого јединер аргаларды темдектеп билери; бирлик иште кем нени эдерин улежип, јартажып јоптожори; бой-бойынын эткенин шиндеп билери, бойынын кылык-јанын ла оско улустыйын коруп билери.

10. Јоп эмес сурактардын аайына тоқыналу, эки јанынын јилбулерин ајарып чыгары.

11. «Алтай тил» деп предметтин үренер материалы ажыра эбире јурумде одуп турган кубулталар, процесстер, не-неме керегинде бойынын озумине келиштире билери.

12. Алтай тилле үренер материал аайынча баштамы школдо бичиктерле, оско до јетиру алар аргаларла (онойдо ок уредулу модельдерле) иштеп билери.

Предметти үренеринин турулталары:

1. Россия коп тилдердин ла культуралардын орооны деп билип алары; тил — албаты бойын албаты деп сезеринин тозолгози деп билери.

2. Тил — албатынын национальный культуразы ла улус бой-бойыла куучындажар арга деп аайлаары; орус тил Россия Федерациянын эл-тергеелик тили, башка-башка ук албатылардын бой-бойыла куучындажар аргазы деп билери.

3. Оос ло бичиир јакшы эрмек-куучын кижинин текши культуразынын ла гражданский позициязынын коргузузи деп билери.

4. Алтай тилдин ээжи — некелтелериле (орфоэпиянын, лексиканын, грамматиканын, орфография, пунктуациянын), эрмек-куучыннын этикет ээжилериле танышкан кеминче тузаланып билери.

5. Куучыннын амадузын, задачаларын, тузаланар аргаларын ла айлгаларын ылгаштырып билер ле јаан эмес монолог эмезе текст тургусканда, коммуникатив задачага јединерге оморды тузаланар темигу берери.

6. Јастыра јок бичиш кижинин культуразынын база бир јаны деп ондоор ло бойынын тургускан эрмектеринин, текстин бичигенде, орфографиянын керекту ээжилериле тузаланып билери, токтой тужер темдектерин чын тургузары. Бичигенин шиндеп билери.

7. Тилдин единицаларыла иштеер уредулу иштин аайын билери, алган билгирлериле практический, коммуникатив задачалардын аайына чыгарга тузаланып билери.

8. Тилдин тос единицаларын ла темдектерин таныыр, оморды шиндеер, эрмек-куучыннын айлгазына келиштире тузаланып билери.

Ўренчиктер нени билип алары:

- куучын -эрмектин бөлүктерин (адалгыш, глагол, солума, тооломо, јарталгыш, кубулбас)

- мензинер адалгыштар ла олордын кубуларын; өс лө текши адалгыштарды: тооломолордын учурын билер; жүзүннин солумаларын; олордын учурын, глаголдордын жүзүндөрле кубуларын.
- үрөнгөн орфограммаларлу текстти жастыра жогынан бичиктен эмезе кычырганы аайынча бичиирге; фонетика аайынча сөстөр ылгаарга;
- сөстөрдү бүдүмиле ылгаарга (тазыл, сөс бүдүрер, сос кубултар кожулта);
- сөсти куучын -эрмектин бөлүгиле ылгаарга;
- эрмекти бүдүмиле, члендериле ылгаарга;
- тургускан планла изложение бичиирге;
- жаан эмес чүмдемел бичиирге;
- куучын -эрмектин культуразынын ээжилерин буспай, бойынын сурагын, каруузын, быйанын, уткуул, кычыру сөсти чын тuzаланып, айдып билерге;

Предметтин ондаайы.

Эске аладыс... (11ч) Эрмек - куучында керектү сөсөтөрлө тuzаланып билери. Тексттин бүдүмдерин ылгаштырар, план тургузары, темазын жартап билери. Эрмек — эрмек-куучыннын единицазы, онын учуры, темдектери: шүүлтени чыгара айдат, сөстөр бой-бойыла колбожот. Эрмектеги учур согулта. Эрмек, сосколбу.

Эрмек (14ч) Амадузы жанынан эрмектердин бүдүмдери: жетири эдер эрмек, суракту, жакару. айдылган үни жанынан: кыйгылу ла кыйгылу эмес. Эрмектин учында турар темдектер. Эрмекте кычыру сости табары. Төс лө эчени члендер. Укташ эчени члендер.

Чике - куучын эрмек (3ч) Чике - куучын эрмек деп ондомолло таныштырары. Турар аайы. Чике- куучын эрмекти канайда бичиир. Чике - куучын эрмекке схема тургузар.

Сөс (8ч) Состин лексика учуры. Сос не-немени адаары (номинатив учуры). Бир учурлу ла коп учурлу состор. Состин чике ле кочуре учуры. Синонимдер, антонимдер. Лексика ажыра эбире не-неме, ар-буткендеги кубулталар керегинде билерин теренжидери. Су-алтай ла оско тилден кирген состор. Синонимдердин, антонимдердин созлигиле иштеери. Омоним состор. Бузулбас сосколбулар.

Сөс, сөстин бүдүми (10ч) Состин учурлу болуктери: тазыл, кожулталар. Тазылы јаныс сөстөр. Бичикте тазылы јаныс сөстөрдин сөзлигиле иштеер. Кожулталар. Сөс бүдүрер ле сөс кубултар кожулталар. Сөстин тазылы токтогон тунгак туйук үнгүр эжерине көчөри. Унду табыштар кату ла јымжак болоры. Сости табыш-таныктарла ылгаары (таныштырар). Узун унду табыштар. Элес унду табыштар.

Куучын-эрмектин бөлүктери (3 ч) Куучын-эрмектин бөлүктери сурактары, темдектери.

Адалгыш (14ч). Адалгыштын текши учуры ла сурактары. Өс лө текши адалгыштар. Адалгыш јаныс ла көп тоодо турары. Адалгыштар кубулткыштарла кубулары. Улантылу адалгышла эрмекте тuzаланып билери. Мензинер адалгыштар. Орус тилден кирген адалгыштарды кубулткыштарла кубултары.

Жарталгыш (4ч) Жарталгыштар предметтердин темдектерин коргузери: өнин, кемин, бүдүмин, амтамын, јерин, кылык-јанын ла о.ө. Эрмек-куучында јарталгыштардын учуры. Жарталгыш адалгышла колбожоры. Учуры јуук, удура учурлу јаталгыштар.

Тооломо (2ч) Предметтин турган тоозын ла ээчий турган тоозын көргүзер тооломолорло таныжары. Тооломолорды адалгыштарла колбоштырып, эрмектер тургузары.

Солума (2ч) Јүзүннин солумалары. Эрмек-куучында јаныс ла көп тоодо турган адалгыштарды јүзүннин солумаларыла солуп билери.

Глагол (9ч) Глаголдын текши учуры: предметтердин эдилгелерин темдектеери. Глаголдын сурактары нени эдип јат? Нени этти? Нени эдер? Глаголдын өйлөри. Эрмек-куучында глаголдын учуры. Глагол ло адалгыштын колбожоры.

Кубулбас (4 ч) Кубулбас. Кубулбастын текши учуры. Кубулбасты глаголло колбоштырып билери. Эрмек-куучында кубулбастардын учуры; эрмекте кубулбастардын учурын јартап билери. Тексттен кубулбастарды таап, кандый сөслө колбошконун јартаарга таскадар.

Јыл туркуныны үренгенин катап көрөри (16ч)

IV. Алтай тилле тематикалык план.

№	Бөлүктин темазы	Берилген	ченелте	изложение	чүмдемел	проект
---	-----------------	----------	---------	-----------	----------	--------

		чaстap	диктaнттap	лep	иштep	
1	Эске аладыс, катап көрөдис.	11	1		1	
2	Эрмек	14	1	1		
3	Чике- куучын эрмек	3		1		
4	Сөс	8	1			
5	Сөстин бұдүми	10	1			
6	Куучын-эрмектин бөлүктери	3				
7	Адалгыш	14	2	1		
8	Жарталгыш	4			1	
9	Тооломо	2				
10	Солума	3		1		
11	Кубулбас	4	1			
12	Глагол	9	1		1	
13	Жыл туркунына уренгенин катап көрөри	16	1			1
	Бастыра:	102	9	4	3	1

IV. Календарно-тематический план

Урок-тын №	Бөлүктүн ле уроктын темазы	Берилген частар	Уроктын өдөтөн өйи	
			Планла куни	өткүрилген күни
Эске алады, катап көрөдүс...(11ч)				
1	Бистин эрмек-куучыныс ла тилис.	1	02.09	
2	Текст. Тексттин планы.	1	03.09	
3	Тексттин бүдүмдери.	1	06.09	
4	Чүмдемел иш (Бичикте бүк 11, таскаду 15)	1	09.09	
5	Жастыраларла иш. Эрмек.	1	10.09	
6	Эрмектер кандый болот?	1	13.09	
7	Кычыру сөс.	1	16.09	
8	Эрмектин төс члендери.	1	17.09	
9	Эрмектин эчени члендери.	1	20.09	
10	Кениткен ле кенитпеген эрмектер.	1	23.09	
11	Диктант "Эске алады" деп бөлүк аайынча (Приложение № 1)	1	24.09	
Эрмек. (14ч)				
12	Жастыраларла иш. Эрмектин эчени члендери.	1	27.09	
13	Жаргаачы, айалга.	1	30.09	
14	Толтыраачы.	1	01.10	
15	Баштаачы ла толтыраачы.	1	04.10	
16	Үредү учурлу изложение (бичикте бүк 56, таскаду 115)	1	07.10	

17	Жастыраларла иш. Сосколбу дегени не?	1	08.10	
18	Укташ члендер.	1	11.10	
19	Эрмекте укташ члендердин биригери.	1	14.10	
20	Укташ члендү эрмектерде токтой тўжер темдектер	1	15.10	
21	Диктант "Эрмек" деп тема аайынча (Приложение № 2)	1	18.10	
22	Жастыраларла иш.	1	21.10	
23	Тегин ле колболу эрмектер.	1	22.10	
24	Колболу эрмекти тегин эрмектен ылгаштыраы.	1	25.10	
25	Бириктире көрөри .	1	28.10	
Чике- куучын эрмек (3ч.)				
26	Чике- куучын эрмек ле автордын состори.	1	29.10	
27	Чике куучын- эрмекте токтой тужер темдектер.	1	08.11	
28	Ўредү учурлу изложение (бўк 66 , таскаду 136)	1	11.11	
Сөс (8 ч)				
29	Жастыраларла иш. Состин лексика учуры.	1	12.11	
30	Чике ле кочуре учурлу состор.	1	15.11	
31	Өскө тилден кирген состор.	1	18.11	
32	Эскирип калган состор.	1	19.11	
33	Синонимдер. Антонимдер.	1	22.11	
34	Бузулбас сосколбулар.	1	25.11	
35	Диктант "Сөс" деп тема аайынча. (Приложение № 3)	1	26.11	
36	Жастыраларла иш. «Сөс» деген тема аайынча такып көрөри.	1	29.11	
Сөстин бўдүми (10ч)				

37	Состин учурлу болуктери.	1	02.12	
38	Кожуталардын будумдери.	1	03.12	
39	Состин кожуталарын чын бичири.	1	06.12	
40	Сости будумиле ылгаары.	1	09.12	
41	Колболу состор.	1	10.12	
42	Колболу состорди чын бичири.	1	13.12	
43	Эрин чойилер ундулерди состордо чын бичири.	1	16.12	
44	Состин учуры, будуми керегинде билерин бириктире корори.	1	17.12	
45	2 четверть учун бичиир ченелте диктант (Приложение № 4)	1	20.12	
46	Жастыраларла иш. «Состин будуми» деген теманы такып корори.	1	23.12	
Куучын-эрмектин бөлүктери (3 час)				
47	Куучын-эрмектин болуктери.	1	24.12	
48	Танынан учурлу ла болушчы учурлу куучын — эрмектин болуктери.	1	27.12	
49	Кубулбас дегени не?	1	13.01	
Адалгыш (14 час)				
50	Адалгыш-куучын эрмектин болуги.	1	14.01	
51	Адалгыш кубулткыштарла кубулары.	1	17.01	
52	Төзөөчи ле Көстөөчи кубулткыштар.	1	20.01	
53	Үредү учурлу изложение (бүк 138, таскаду 297)	1	21.01	
54	Жастыраларла иш. Энчилеечи кубулткыш.	1	24.01	
55	Береечи кубулткыш.	1	27.01	
56	Өмөлөөчи кубулткыш.	1	28.01	
57	Жерлеечи ле Чыгытту кубулткыштар.	1	31.01	

58	Көчүрүп бичири "Адалгыштын кубулткыштарла кубулары" деп тема аайынча (Приложение №5)	1	03.02	
59	Орус тилден кирген адалгыштар кубулткыштарла кубулары.	1	04.02	
60	Мензинер адалгыштар.	1	07.02	
61	Мензинер адалгыштар кубулткыштарла кубулары.	1	10.02	
62	Адалгыш керегинде бириктире корори.	1	11.02	
63	Диктант "Адалгыш" деп тема аайынча (Приложение № 6)	1	14.02	
64	1 астыраларла иш.		17.02	
Жарталгыш (4 час)				
65	Жарталгыш.	1	18.02	
66	Чындыйын коргузер жарталгыштар.	1	21.02	
67	Чүмдемел иш (бүк 143, таскаду 308)	1	24.02	
68	Жастыраларла иш. Бириктире корори.	1	25.02	
Тооломо (2 час)				
69	Тооломо.	1	28.02	
70	Предметтин турган тоозын ла ээчий тоозын көргүзер тооломолор.	1	03.03	
Солума (3 час)				
71	Солума дегени не?	1	04.03	
72	Јүзүннин солумалары кубулткыштарла кубулары.	1	07.03	
73	Ченелте изложение (Приложение № 7)	1	10.03	
Кубулбас (4 час)				
74	Жастыраларла иш. Кубулбас.	1	11.03	
75	Кубулбастар глаголло колбожоры.	1	14.03	

76	3 четверть учун ченелте диктант (Приложение № 8)	1	17.03	
77	Жастыраларла иш. Кубулбастар глаголло колбожоры.	1	18.03	
Глагол (9 час)				
78	Глагол.	1	21.03	
79	Глаголдын өйлөри. Тургуза өй.	1	24.03	
80	Өткөн өй.	1	25.03	
81	Келер өй.	1	04.04	
82	Јурук аайынча чүмдемел бичири (бүк 169 , таскаду 372)	1	07.04	
83	Жастыраларла иш. Глаголдордын јузундерле кубулары.	1	08.04	
84	Глагол керегинде бириктире корори	1	11.04	
85	Диктант «Глагол" деп тема аайынча (Приложение № 9)	1	14.04	
86	Жастыраларла иш	1	15.04	
Јыл туркунына уренгин катип корори (16ч)				
87	Эрмек.	1	18.04	
88	Эрмектин тос члендери.	1	21.04	
89	Эрмектин эчени члендери.	1	22.04	
90	Текст.	1	25.04	
91	Состин будуми.	1	28.04	
92	Состин будуми. Чын бичилери.	1	29.04	
93	Адалгыш.	1	05.05	
94	Јаргалгыш.	1	06.05	
95	Солума.	1	12.05	
96	Тооломо.	1	13.05	

97	Кубулбас.	1	16.05	
98	Ченелте диктант (Приложение № 10)	1	19.05	
99	Жастыраларла иш.	1	20.05	
100	Проект "Алтай жыл тоолош"	1	23.05	
101	Проектти корыыры.	1	26.05	
102	Урок - ойын" Кару алтай тилим"	1	27.05	

Лист корректировки тематического плана

Дата проведения		Тема урока	Причина корректировки	Способ корректировки	Согласование с зам. директора по УВР
По плану	Фактически				

Үөмөлтө № 1

I четвөрт

"Эске алады.." деп тема айынча

Диктант

Күн жердин үстин кызыдып баштады. Тенериде булут жок. Күннин чогынын курчы коркыш. Агаштар ого та канайып күйбей турган? Мындый изүде печке керек жок. Теертпек таштын үстине ле быжа берер.

Мындый изүге тындулар канайып чыдажат? Эртең тура бартылдашкан бакалардын табыжы ын- шын болуп калды. Олор састын көөлмөгинен тосток көстөрүн чыгаргылап алган. Мындый жүрүм кандый макалу!

Мындый күнде чым ла отурганынан быжу неме жок. (62 сөс)

Грамматический жакылта

1. Эрмектин төс члендерин темдектегер:

1 вариант - 1-кы эрмек

2 вариант - 6-чы эрмек

2. Эрмекти толо ылгагар (текши жакылта)

Агаштардын бүри түрген саргара берди.

Жөмөлтө № 2

"Эрмек" деп тема аайынча диктант

Баштапкы кар.

Түниле жааган кар эртең тура токтоп калды. Кечеги күрөң- сары жерди бүгүн таныбас. Кырлар, агаштар, жаландар

жымжак ак торколо жабылып калган. Јангыс ла суулар карарат. Олор тонорго јеткелек. Кар көөшпөк, јастын јунындый јенил. Онын үстиле басканда, ол тонгон кардый чыкырабайт. Күн чыгып келерде, кардын үстинде сүреен көп жылдыстар мызылдажа берди. Ол мызылдаш кижинин көзин кылбыктырып ийет. Чибилер, тыттар ак неекей тонго оронып алган. Баштапкы карга балдар сүреен сүүндилер. Кар болчоктоп адыжарга кандый макалу! (73 сөс)

Грамматический јакылта.

1. Эрмекти члендериле ылгагар

1 вариант- Кырлар, агаштар, јаландар жымжак ак торколо жабылып калган.

2 вариант- Чибилер, тыттар ак неекей тонго оронып алган.

2. Экинчи эрмектен сөскөлбулар чыгара бичигер. (текши јакылта)

3.Схемага келижер эрмек тургузып, бичип алыгар. Капсуга кандый укташ члендерле уурладылган эрмек бичип салыгар)

-----,-----,----- .

Јөмөлтө № 3

II четверть

"Сөс" деп тема аайынча диктант.

Бозу кабыраачы.

Бир катап мындый керек болгон. Күски күн жабызай берген ой болгон. Бозуларды кабырып жүрген Аткарып жадыктын үстінде жаңыскан отурды. Удабас кышкы сооктор келер. Ол бойынын үлтүрөй берген кийимин көрүп, терен санааркай берди. Айландыра не болуп турганын ол көрбөй дө, укпай да отурган. Жаңыс ла жаңына келип отурган каргаа табыштанып ийерде, Аткарып чочыган бойынча тура жүгүрди. Одордо бозулар жок эмтир. Бозулар уйларга кожулып калтыр. Уй саачылар көнөктөрлү шакпыражып турды. (69 сөс)

Грамматический жакылта

1. Антонимдер таап бичир:

1 вариант – соок-..., бийик-...

2 вариант - кыш-..., жабыс-...

2. Эрмекте карартылган сөсти синонимдериле солып бичигер. (текши жакылта)

Уй саачылар көнөктөрлү шакпыражып турды.

3. Бузулбас сөсколбуларды табала, чыгара бичип алыгар.

Көк теңери, тааш жүрек, алтын колду, баштак бала, быштак сыгар, жаркынду күн.

Жөмөлтө № 4

" Сөстин бүдүми" деп тема аайынча диктант (2 четв.учы)

Тырмак

Тырмак карды быжыл баштапкы катап көргөн. Оны жытап көрзө, жыт жок эмтир. Жалап ийерде, соогы коркышту.

Тумчугынын бажынан не де чымчып ийгендий. Же ого анданып ойноорго кандый жымжак!

Ийдичек бойы шулмус. Кулактары сүп- сүүри. Көстори курч. араай баспас: желер ле желер. Ээзи оны тайгага кожо апарган. Онын сүүнгенин! Аркада таныш эмес жытта рдын көбизин! Баш айланар. Сескир тумчугы ары тырын, бери тырын. Ийдичек токынап болбой, үре салат. Ээзи мактайт: "Жакшы анчы болорын, же жаныс үрбе!"

Грамматический жакылта

1. Тазылы жаныс состор сананып, бичигер. Тазылын темдектегер.

1 вариант - жыт, ...

2 вариант - баи, ...

2. Бүдүмиле ылгагар.

Тумчугынын, кулактары, анчы, аркада.

Жөмөлтө № 5

III четверть

"Адалгыштын кубулткыштарла кубулары" деп тема аайынча көчүрүп бичири.

Айу.

Айу жүзүн - башка жиилектер..., тазылдар..., конгыстар... азыранат. Ол мөт... сүүр тынду. Јер... үстинде эн күчтү тындулар... бирүзи. Онын колы... кирген ан - кушка суурылып чыгырга күч келижет.

Айу јайыла семирп алат. Кышкы ичегенди кар түшкелекте белетейт. Айу - ајарыйкай ан. Өскөј тындулар чаптыгын јетирбезин деп,ичеген... јанындагы изин булгай базып салат. Ичеген....тескеерлеп кирет. Кышкыда айу... курсак керек јок. Ол бойынын үс -јуузы... кыштап калат.

Јөмөлтө № 6

"Адалгыш" деп тема аайынча ченелте диктант

Төрөл јерим.

Јаркынду күн туулар бажынан көдүрилет. Соок эзин согот. Јаскы кей ару ла чанкыр. Ыраакта кырлар бажы мөнкүлерге буркеткен тургулайт. Карлу туулардын капчалдарыла ирбис јемзейт. Кайыр кырларда кайа текелер

жүргүлөйт.

Кырларды эбине жаткан көлдөрдүн тоштору кайылды. Кар алдынан кандык корунет. Таскылдар бажынын **тепсендери** кардан айрылды.

Жай келзе, мөңкүлөрлө кар кайылат. Мынан жаан суулар башталат. Кадын суу капчал кырларынан чыгып, жалаңдарды өдүп, тенгиске кирет. Тайганын суулары соок ло ару. Алтайымды мен сүүйдим!

Грамматический жакылта

1. Мензинер адалгыштарды чыгара бичийле, тоозын, кубулткыжын темдектегер.
2. Адалгыштардын кубулткыжын темдектегер.
3. Адалгышты ылгагар:
1 вариант - Карлу **туулардын** капчалдарыла ирбис жемзейт.
2 вариант - Кайыр **кырларда** кайа текелер жүргүлөйт.

Жөмөлтө №7

Ченелте изложение

Эки.

Ўредүчи төртинчи класска кирип келди. Кече озор сочинение бичиген. Дежурный тетрадьтарды ўлеп берди. Кайлашев Амадунын кызыл - чоокыр бичимелинин учында жаан "эки" турды. Ўредүчи темдектерди журналга

тургузып баштады. Амаду коштой отурган Нереге "үч" деерге турганын айтты.

Нереге сүреен уйатту болды. Ол нөкөрин токтодорго тидинип болбоды. Үредүчи Амадунын өбөкозин айтты. Амаду бир канча унчукпады. Онон ол урокто болбогон кижиге болуп сүмеленди, же дежурный тетрадьты партанын алдынан чыгарып берди.

Үредүчи тетрадьты ачып көрди. Анда "экини" "учке" түзедип салтыр. Уулчак унчукпайт. Балдар ол жаар көргүлейт.
(80 сөс)

Текстти учурлу бөлүктөргө бөлишири.

Кажы ла бөлүктү адаары.

Ондаайы аайынча сурактарга каруу берери.

Орфография аайынча иш.

Изложениени бичишири.

Лөмөлтө № 8

"Кубулбас" деп тема аайынча диктант (3 четв.учы)

Жаскы күндөр.

Јаскы күндер кенетийин кубула берди.Тенери ойто бүркелди. Кобылардан соок салкын согот. Ол кунукчылду күүлейт. Кайындардын бүрчүктери жарыларга једип калтыр. Чабaa кайындар колдорынан бек тудуныжып алгандый билдирет. Олор јаныс аай јайканыжып турат. Салкынга аттардын јалдары, куйруктары јайылыжып турдылар. Аттар көп токтойт. Олор көк өлөндү үзүп аларга блаажадылар. Таандар кыранын ичиле баскылап турат.

Салкын там соой берди. Онон тынып баштады. Удабай јашкан кар јаай берди.

Грамматический јакылта

1. Текстте кубулбастарды таап темдектегер.

2. Эрмекти члендериле ылгагар.

1 вариант - 1-кы эрмек

2 вариант - 4-чи эрмек

3. Куучын -эрмектин бөлүктери аайынча ылгагар.

1 вариант - **соок** салкын

2 вариант - **олор** турат

Јөмөлтө № 9

IV четверть

"Глагол" деп тема аайынча диктант

Сыргалу чечектер.

Жылдыстар бирден- экиден өчкилеп турган. Тозуул ой болгон.

Мен көндөй мылтыкту аннын мүүзи ошкош тазылда отурдым. Таадам боочыдагы таш манакайга барган. Кече энирде анда эликтер багыргылап турган. Мени таадам канча ла катап кожо алып жүрген. Же мен бир де элик көрбөгөм. Бүгүн мен ончозын тындап, тым отурдым. Энирде туман жок болгон. Четтердин өзөгинен туман кодурилип чыгар.

Мынаар кыймыктанып ийдим. Бу ла алдымда турган кызыл чечек күйе берди ошкош. Батаа, мызылдап турар сыргалу чечек эмтир! Мындый жараш чечектерден көзим алып болбой отурдым. (82 сөс)

1. Глаголдорды ылгагар (морфологиялык):

1 вариант - болгон

2 вариант - чыгар

2. Глаголдорды жүзүндөрле кубултыгар.

1 вариант - бичип јат (ј.т.)

2 вариант - амырап јат (к.т.)

Жөмөлтө № 10

"Жыл туркунына үрөнгенин такып көрөри" - диктант

Алтайдын байы.

Кижини жүрүмүндө эн ле тын Алтайын баалап, байлап, адазы кире тооп, энези чилеп сүүп жүрөт. Ого мүргүп, онон

алкыш сурап, ан- кужын, агаш - тажын кичеет. Керектү тужында ан - кужын аңдайт, эм -том өлөнүн үзүп,тузаланып жүрөт. Онын учун Алтайыста кажы ла кижинин үлүзи бар.

Үргүлжик Алтайын, үйе- үрени журтайтан эрјинелү јерин байлап, чеберлеп жүрери јанду. Јажына мында журтап,божогон кийнинде мөнкүзин артырат.

Учуры јокко ан- куш өлтүрбес. Агажын сындырбас, кеспес,үребес. Агын сууларын артатпас, керектүзин Алтайынан сурап, алкыш - быйанду алар.

Грамматический јакылта

1. Колболу сөстөрдн чыгара бичип алыгар.
2. Укташ айдылаачыларлу эрмекти чыгара бичип алыгар.
3. Алтайын, жүрет, керектү - сөстөрдн куучын - эрмектин бөлүктери аайынча ылгагар.